

صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران

معاونت سیاسی

اداره پژوهش های سیاسی

جوزپ بورل

رئیس جدید سیاست خارجی اتحادیه اروپا

فرآورده‌های خبری و تولیدات پژوهشی در بخش های زیر قابل دسترس است:

– وب سایت خبرگزاری صداوسیما (سرویس پژوهش) <http://www.iribnews.ir>

پژوهشگر: علی ظریف

■ نکات برجسته

- * نامزدی «جوزپ بورل» اسپانیایی برای ریاست بر دستگاه سیاست خارجی اتحادیه اروپا از سوی رهبران اروپایی
- * ضرورت رای مثبت پارلمان اروپا برای قطعی شدن ریاست «جوزپ بورل» بر دستگاه سیاست خارجی اتحادیه اروپا
- * تفوق رویکرد چپ‌گرا و ضد آمریکایی در «جوزپ بورل» و انتقادات وی از دونالد ترامپ و سیاست‌های آمریکا
- * تاکید اتحادیه اروپا بر ضرورت حفظ برجام
- * مخالفت «جوزپ بورل» با سیاست‌های یکجانبه آمریکا در قبال جمهوری اسلامی ایران

جوزپ بورل، وزیر خارجه اسپانیا از سوی رهبران اتحادیه اروپایی برای ریاست بر دستگاه سیاست خارجی اتحادیه اروپا نامزد شده است تا جانشین فدریکا موگرینی گردد. در صورت تصویب پارلمان اروپا جوزف بورل 72 ساله که اصلیتی کاتالونیایی دارد مسئول سیاست خارجی اتحادیه اروپا خواهد شد. در صورت موافقت پارلمان اروپا جوزپ بورل چهارمین مسئول سیاست خارجی اتحادیه اروپا خواهد بود که پس از «خاویر سولانا»، «کاترین اشتون» و «فدریکا موگرینی» به فردی مهم و با نفوذ در پرونده هسته‌ای کشورمان ایفای نقش خواهد کرد.

سیاست خارجی اتحادیه اروپا

اولین قدم‌ها برای همگرایی اروپاییان در حوزه سیاست خارجی در دهه 1960 به وقوع پیوست. در سال 1957 و در پی «توافقنامه رم» سازمان اقتصادی و بازار مشترک اروپا عملاً رسمیت یافت و آغاز به کار کرد. همگرایی در مسائل سیاسی و امنیتی تا چندین دهه با مشکلات فراوانی همراه بود. بحران‌های بعد از فروپاشی شوروی به خصوص ضعف در تصمیم‌گیری سریع و عدم انسجام در مواجهه با جنگ داخلی یوگسلاوی موجب شد تا اتحادیه اروپا وادار به تغییر دیدگاه خود در این مورد شود. در پی معاهده ماستریخت و تشکیل «اتحادیه اروپا» در سال ۱۹۹۳ میلادی «سیاست خارجی مشترک» ارتقای جایگاه یافت و در کنار دو ستون قدیمی اتحادیه، (یعنی جامعه اقتصادی و امور قضایی) به رکن سوم اتحادیه مبدل شد. تکامل بعدی سیاست خارجی واحد اروپایی در سال ۲۰۰۹ با «پیمان لیسبون» اتفاق افتاد. در این پیمان نهادی با عنوان «مقام عالی‌رتبه اتحادیه اروپا برای روابط خارجی و سیاست امنیتی» شکل گرفت. این نهاد در عمل نوعی وزارت خارجه یا نهاد دیپلماتیک برای اتحادیه اروپا است. سیاست خارجی اتحادیه اروپا توسط سرویس‌های دیپلماتیک اتحادیه اروپا اعمال می‌شود و سعی دارد تا ایده‌ها، هنجارها و ارزش‌های اتحادیه اروپا در مورد سیاست خارجی را به دنیا معرفی کند. سرویس خارجی اروپا قرار است معرف هویت اروپایی باشد و آنچه را که اروپا برای ثبات، امنیت و توسعه جهان در نظر دارد اجرایی کند.

اروپائیان ادعا می‌کنند مهم‌ترین عوامل تعیین‌کننده سیاست خارجی اتحادیه اروپا «ارزش‌های انسانی، اهداف و اصول اخلاقی» می‌باشند. بنابراین رویکرد اروپا رویکردی هنجاری و مبتنی بر قدرت نرم افزاری تعریف می‌شود. بنابراین از این

منظر، اتحادیه اروپایی به دنبال آن است تا دستورکار سیاست خارجی هنجاری را پیش ببرد که در چارچوب آن اتحادیه تلاش می‌کند هنجارها و ارزش‌هایی را فراتر از مرزهای خود بگستراند. بر اساس این نگرش، اتحادیه اروپایی نیرویی برای خیر در جهان است که دغدغه‌های جز منافع عالی‌ه انسانیت و نشر هنجارها ندارد. هر چند این نگرش در عمل با تعارضات فراوانی روبرو شده و اروپائیان در بسیاری از موارد بر اساس منافع ملی خود (سیاسی، اقتصادی، امنیتی) اقدام کرده‌اند و همسو با آمریکا بوده‌اند اما تردیدی نیست که با روی کار آمدن ترامپ در آمریکا، اروپا و آمریکا دارای اختلافات اساسی (از جمله نقض معاهدات بین‌المللی از سوی واشنگتن) شده‌اند.

برخی کارشناسان معتقدند دولت پوپولیست ترامپ یک اتحادیه اروپا پر قدرت را تهدیدی برای رهبری جهانی خود می‌پندارد و به همین دلیل تلاش می‌کند تا با روش‌های گوناگون، دستاوردهای سیاسی و اقتصادی بروکسل را کم اثر نماید. در سالیان اخیر واشنگتن تقریباً برای هر موضوعی که اروپایی‌ها در آن پیشرو بوده‌اند، مانع آفرینی کرده است. نوع برخورد ترامپ با توافق هسته‌ای ایران و قدرت‌های جهانی و پیمان اقلیمی پاریس نمونه‌هایی از این نگاه یکجانبه حاکم بر کاخ سفید بوده‌اند که در تعارض با سیاست‌های بروکسل قرار دارد.

جوزپ بورل کیست؟

این سیاستمدار برجسته اسپانیایی در آوریل ۱۹۴۷ در روستایی کوچک در ایالت کاتالونیا در خانواده‌ای نانوا به دنیا آمده است، در دوران کودکی خود، با الاغ‌های پخته شده توسط پدر را به اهالی روستا می‌رساند. جوزپ بورل اما فردی بسیار مستعد در تحصیل بود و موفق شد با دریافت بورس‌های مختلف، تا مقاطع عالی به تحصیل خود ادامه دهد. او ابتدا در دانشگاه مادرید مدرک لیسانس مهندسی هواضا گرفت. سپس به آمریکا رفت تا در دانشگاه استنفورد رشته «تحقیق در عملیات» بخواند. پس از دریافت مدرک فوق لیسانس از این دانشگاه، به پاریس رفت تا دومین فوق لیسانس خود را از موسسه نفت فرانسه و در رشته اقتصاد انرژی دریافت کند. بورل همچنین دکترای اقتصاد خود را از دانشگاه «کمپلوتنسه» مادرید دریافت کرد.^۱

او که سیاستمداری عالی رتبه در اروپاست عضو حزب سوسیالیست کارگران اسپانیا است از سال ۲۰۰۴ تا ۲۰۰۷ رئیس پارلمان اروپا و از سال ۲۰۰۴ تا ۲۰۰۹، عضو پارلمان اروپا به نمایندگی از اسپانیا بوده است. او که یک کاتالون سوسیالیست است و با جدایی کاتالونیا از اسپانیا مخالفت کرده، مرزها را "زخم‌هایی بر صورت زمین" خوانده است. بورل در کابینه اسپانیا، علاوه بر وزارت خارجه، پست‌هایی چون وزیر مشاور در امور مالی (۱۹۸۴)، وزیر راه و ترابری و محیط زیست (۱۹۹۱ تا ۱۹۹۳) داشته و کاندیدای سوسیالیست‌ها برای نخست‌وزیری در انتخابات سال

۲۰۰۰ نیز بوده است. بورل در صحنه سیاست اتحادیه اروپا نیز نام آشناست و از سال ۲۰۰۴ تا ۲۰۰۷ رئیس پارلمان اروپا بود. بورل از مخالفان برگزیت، استقلال کوسوو از صربستان و جدایی کاتالونیا از اسپانیاست. او یکبار با اشاره به قدرت‌های بزرگ همچون چین، روسیه و ایالات متحده گفته است: «ما در دنیای غول‌ها زندگی می‌کنیم و اگر نجنبیم، بیش از پیش به حاشیه خواهیم رفت.» بورل گرچه مرزها را به مثابه زخم تلقی می‌کند اما همزمان خواهان امنیت مرزهای اتحادیه اروپا در قبال مهاجرت‌های جمعی شده است. او از جمله به نرخ زاد و ولد در آفریقا اشاره کرده و از سیاستمداران اروپایی دعوت کرده که برای مشکلات آتی دوراندیشی کنند.^۱

مخالفت با آمریکا و تاکید بر حفظ برجام

اگرچه پیمان سعدآباد با کارشکنی‌های واشنگتن هیچگاه عملیاتی نشد اما برجام نقطه عطف سیاسی برای اروپا بود که بروکسل به نقش آفرینی در امضای آن بالیده است. به همین دلیل این اتحادیه حداقل در حرف تاکید می‌کند هر اقدامی را برای حفظ توافق هسته‌ای انجام می‌دهد. در یک سال اخیر اگرچه اروپا در عمل اقدام خاصی را انجام نداد اما در ظاهر خود را مشتاق به راه اندازی کانال مالی مستقلی نشان داد که می‌تواند به ایران انگیزه لازم برای ادامه پایبندی به برجام را بدهد. بنابراین سیاست اصلی اتحادیه اروپا در قبال پرونده هسته‌ای ایران، تلاش برای حفظ برجام است. رویکردی که فدریکا موگرینی بارها بر آن تاکید کرده است و انتظار می‌رود مسئول آینده سیاست خارجی اروپا نیز همین مسیر را با قدرت بیشتر ادامه دهد. جوزپ بورل سیاستمداری است که نگاه چپ‌گرای وی سبب شده است در سابقه فعالیت‌های دیپلماتیک خود رویکردی ضد آمریکایی داشته است. او همچنین دیدگاهی به شدت انتقادی نسبت به اقدامات و سیاست‌های دونالد ترامپ دارد. بورل از حامیان جدی برجام است و بارها از سیاست‌های دونالد ترامپ در خروج یکجانبه از برجام و اعمال سیاست تهدید و فشار علیه ایران انتقاد کرده است. بورل در دی ماه سال گذشته در مصاحبه‌ای گفته بود:

«**حفظ برجام بخش مهمی از امنیت ماست. ما برای رسیدن به این توافق انرژی دیپلماتیک و اراده سیاسی زیادی را سرمایه‌گذاری کرده‌ایم. به همین ما حفظ توافق را مهم می‌دانیم.**»

بورل همچنین هفته گذشته در واکنش به اقدامات ایران در راستای کاهش تعهدات برجامی، ضمن دفاع از موضع ایران در این باره گفته بود:

«**تا آنجا که من می‌دانم این تصمیم ایران در چارچوب برجام است... آمریکا با خروج از برجام اقدام بدی انجام داد و زمینه تصمیم اخیر ایران در محدودیت فعالیت برجامی را فراهم کرد.**»^۲

بورل وقتی در آوریل ۲۰۱۹ به واشنگتن سفر کرده بود تا با مایک پمپئو دیدار کند، در اظهاراتی صریح از رویکرد دولت ترامپ انتقاد کرده بود:

1 - دویچه وله، 2019/7/3

2 - عصر ایران، 1398/4/11

« ما اروپایی‌ها سیاست‌های یکجانبه آمریکا را که بدون در نظر گرفتن دیگر کشورها اتخاذ می‌شود، نمی‌پسندیم.»

وزیر خارجه اسپانیا در جای دیگر همچنین به پایبندی ایران بر تعهداتش در برجام اشاره کرده بود و افزود:

«ایران تاکنون به دقت تعهدات خود را اجرا کرده و آژانس بین‌المللی انرژی اتمی هم بر این موضوع تاکید کرده است در نتیجه هیچ توجیهی برای خروج آمریکا از این توافق وجود ندارد.»

آقای بورل همچنین هشدار داده بود اگر سیاست آمریکا در خصوص به صفر رساندن فروش نفت ایران به کشورهای هند، چین و ترکیه موفقیت‌آمیز باشد، همچون یک دیواری خواهد بود که مقابل ایران قرار گرفته و اروپا باید با این سیاست یکجانبه‌گرایی آمریکا مقابله کند. بورل در ۱۷ ژوئن در واکنش به ماجرای حمله و انفجار نفتکش‌ها در خلیج فارس گفته بود که هیچ شواهد روشنی وجود ندارد که نشان دهد ایران پشت این حمله قرار داشته است. جانشین احتمالی موگرینی همچنین چندین بار خواستار تسریع روند اجرایی شدن اینستکس با ایران شده بود. بورل اقدام ایران در خصوص افزایش میزان ذخیره اورانیوم غنی‌سازی شده این کشور را خلاف برجام ندانسته بود.

«آقای ظریف از ما می‌خواهد که اقدامات بیشتری برای توافق هسته‌ای انجام دهیم. من از این فرصت استفاده می‌کنم و به آقای وزیر می‌گویم که همه اروپا کاملاً به حفظ این توافق پایبند و متعهد است.»¹

جوزپ بورل همچنین، در جدیدترین مصاحبه با شبکه رادیویی Cadena SER در خصوص یکی از چالش‌های احتمالی او پیرامون برجام و یا احتمال برخورد نظامی بین ایران و آمریکا با بیان اینکه فعلاً پیش از رأی‌گیری پارلمان اروپا نمی‌تواند در جایگاه رئیس سیاست خارجی اتحادیه اروپا صحبت کند، اظهار کرد: معتقدیم به چنین وضعیتی نخواهیم رسید؛ اوضاع بدتر نخواهد شد و نهایتاً عقلانیت حاکم خواهد شد. در قسمت دیگری از این گفت و گوی رادیویی، خبرنگار از وزیر خارجه اسپانیا سوال کرد آیا امکان نجات حداقلی برجام وجود دارد یا اینکه این توافق دیگر تبدیل به کاغذ پاره شده است که بورل در پاسخ تصریح کرد: ما در اروپا همه تلاشمان را برای حفظ این توافق انجام دادیم و ایران تاکنون این توافق را نقض نکرده است. خبرنگار اصرار کرد که درست است ایران برجام را نقض نکرده اما خبر از غنی‌سازی بالاتر از حد مجاز اورانیوم داده است که بورل در واکنش گفت که این فقط در راستای مسائل فنی بوده و فکر نمی‌کنم اراده دیگری پشت این تصمیم ایران بوده باشد. خبرنگار در ادامه در خصوص نقض برجام از سوی ترامپ سوال کرد که بورل در پاسخ تاکید کرد: اقدام ترامپ نه تنها نقض برجام، بلکه اساساً خروج از آن بود.²

1. سایت نو اندیش 1398/4/13

2. سایت اقتصاد برتر، 1398/4/13

نکته قابل توجه دیگر اینکه جوزپ بورل در مراسم گرامیداشت چهلمین سالگرد پیروزی انقلاب اسلامی چندین توثیت درباره ایران منتشر کرد. وی در یکی از این توثیت ها نوشت:

«امروز چهلمین سالگرد انقلاب ایران است. این قدرت منطقه‌ای در طول زمان تغییرات بسیاری کرده است. میزان سواد در سال ۱۹۷۶ و پیش از انقلاب ۳۵ درصد بوده است، اما امروز به ۸۴ درصد رسیده است. در سال ۱۹۸۰ سهم زنان در دانشگاه‌های ایران تنها ۵ درصد بود در حالی که امروز به ۴۷ درصد رسیده است.»

نتیجه‌گیری

– جوزپ بورل به شدت مخالف سیاست‌های یکجانبه‌گرایانه آمریکاست. وی در ۵ اردیبهشت امسال از یکجانبه‌گرایی‌ها و اقدامات مداخله‌جویانه دولت آمریکا از جمله لغو معافیت تحریم‌های نفتی علیه ایران به شدت انتقاد کرد که این مساله نکته روشنی در کارنامه وی می‌باشد.

– او یکی از حامیان توافق هسته‌ای ایران و قدرتهای جهانی است و چهارشنبه ۱۸ اردیبهشت در واکنش به اقدام ایران برای کاهش سطح تعهدات خود گفته بود: «خوشبختانه ایران توافق هسته‌ای را پاره نکرده و باید مانع از پاره شدن کامل آن شد. خوشبختانه پاسخ ایرانی‌ها در مرز قرار دارد، آنها توافق هسته‌ای را پاره نکردند و گفتند که اگر آمریکا به تعهدات خود عمل نکند آن‌ها نیز به تعهداتشان عمل نخواهند کرد و کارهایی را در چارچوب محدودیت توافق انجام می‌دهند.» این موضع‌گیری نشان می‌دهد این ظرفیت وجود دارد که موضع اروپا در آینده همسو با آمریکا نباشد.

– اسپانیا همان کشوری بود که در اوج فضا سازی رسانه‌ای برای نظامی سازی خلیج فارس با حضور ناو جنگی آبراهام لینکلن، ناوچه جنگی خود را به طور موقت از ادامه همراهی ناو هواپیمابر آمریکایی که به سمت خلیج فارس در حرکت بود فراخواند. بورل در همان زمان گفت: «دولت همه جوانب این مسئله را بررسی کرده و سپس تصمیم به فراخوان ناوچه گرفته است. منطقه خلیج فارس پر از تنش است که البته نباید این موضوع را خیلی مهم جلوه داد و پیچیده کرد.» این سخنان نشانگر مخالفت آشکار اسپانیا با نظامی گری در خلیج فارس است.^۱

در نهایت باید عنوان کرد آنچه از مجموع مواضع سیاسی جوزپ بورل می‌تواند برداشت کرد، وی فردی مصمم و البته با تجربیات فراوان است که تلاش خواهد کرد برجام را حفظ کرده و البته نگاه تقابلی نیز با سیاست‌های یکجانبه آمریکا در

¹ - سایت برنا، 13/4/1398

قبال تحولات بین المللی خواهد داشت. او تاکید می‌کند همه اروپا کاملاً به حفظ برجام پایبند و متعهد است. حالا باید منتظر ماند و دید آیا پارلمان اروپا به گزینه توافق شده رهبران اروپا برای کنترل دستگاه سیاست خارجی اتحادیه رای مثبت خواهد داد یا خیر؟ در صورت تایید پارلمان، بورل روزهای پیچیده و سختی را پیش رو دارد زیرا افزایش تنش میان ایران و آمریکا و هشدارهای جدی تهران به بروکسل در خصوص کاهش قدم به قدم تعهدات برجامی و البته بی‌عملی اروپائیان مسیر پر پیچ و خمی را پیش روی مرد کهنه‌کار اسپانیایی قرار خواهد داد.